

Kännetecken för en waldorf-/Steinerskola

Waldorf-/Steinerskolornas Internationella konferens (HaagerKreis) inom Pedagogiska sektionen av Allmänna Antroposofiska sällskapet i Goetheanum, Dornach har den 14:e november 2014 i Harduf, Israel behandlat och godkänt ett dokument gällande waldorfpedagogikens viktigaste kännetecken. Dessa kännetecken är allmängiltigt formulerade och kan kompletteras med landsspecifika karaktäristika för användning i det egna landet. Översättning i motsvarande språk finns tillgänglig. Dessa kännetecken ges ut som en orientering för skolrörelsen i hela världen för att gynna förståelsen av waldorfpedagogiken, och de kompletterar de karaktäristika som utgavs 2009.

Inledning

När Waldorfskolor eller Rudolf Steinerskolor ska erkännas som sådana, behöver väsentliga element karakteriseras för att kunna fastställa om det faktiskt handlar om en Waldorf-/Steinerskola. Ett sådant erkännande blir synligt genom att skolan tas upp i Waldorfskolornas världslista.

Nedan beskrivna kännetecken är öppet formulerade och utgör ingen checklista, utan karakteriserar det som den Internationella Konferensen förstår under begreppet Waldorf-/Steinerskola. Förståelsen av detta begrepp är i utveckling och därför kommer även dessa kännetecken så småningom att ersättas av andra, om än pedagogikens grunder kommer att bestå.

Denna text kan dels vara till hjälp för skolornas självuppfattning och dels användas vid ett ackrediteringsförfarande för att erkänna en Waldorf-/Steinerskola.

Kännetecken för en Waldorf-/Steinerskola är bland annat:

Sammanhanget

Skolan har kontakt med befintliga Waldorf-/Steinerskolor. Man vet av varandra, man känner varandra ömsesidigt. Man strävar efter att skapa nätverk. Ett gemensamt medvetande om varandra i en region eller ett land stärker det egna arbetet. Att på detta vis veta sig vara i ett sammanhang kan också komma till uttryck internationellt, till exempel genom partnerskap med skolor i andra länder eller genom att hjälpa skolor under uppbyggnad eller i nöd. Till detta hör även kollegors deltagande i regionalt, nationellt och internationellt organiserade fortbildningar och konferenser.

Detta slags medvetande om varandra skapar det inre sammanhanget. Isolering eller enstörighet är inget kännetecken på en Waldorf-/Steinerskola.

Skolan strävar dessutom efter att integrera sig i det sociala sammanhanget på den plats den befinner sig och att delta i det offentliga livet och undvika en nisch tillvaro.

Skolans identitet

Varje skola är omiskännligt sin egen. Den har sin identitet redan genom sin existens med alla sina egenheter, företräden och utvecklingsmöjligheter. Dessa betingas av hur skolan kom till, av platsen och området, av de föräldrar och lärare som grundade skolan. Det skapar liksom

skolans kropp. Utöver det har den också en andra identitet som består i förverkligandet av den uppfostringskonst som initierades av Rudolf Steiner. I hur hög grad lyckas det att praktisera denna uppfostringskonst, så som den skisserades och beskrevs av Rudolf Steiner? Är användningen av uppfostringskonsten i klassrummen och i kollegiets arbete förnimbar? Det hänför sig till pedagogiken, det vill säga hur kollegorna umgås med eleverna; det hänför sig till didaktiken, hur kollegorna umgås med innehållet och förmedlingen av lärostoffet, hur uppfostringskonstens didaktiska grundteman används; och slutligen till huruvida undervisningskonstens metodik används åldersanpassat enligt människokunskapen. Kan man märka i den skola det gäller att det finns ett kreativt umgänge med dessa tre fält?

Detta utgör den största delen av skolans identitet. Den sista delen handlar om vad man kan förnimma som en *inre mening* hos enskilda kollegor och i kollegiegemenskapen. Möter man hos majoriteten av kollegor en inre hållning som motsvarar strävan efter kunskap och självuppfostran med hjälp av antroposofin? Finns det spårbart och förnimbart tillsammans med arbetsglädjen en strävan efter människokunskap som grund för pedagogiken? Detta utgör varje skolas egen stämning och är det själsliga uttrycket för det som lever som skolans allmänna ande.

Läroplanen

Emedan läroplanen förstärker elevernas utveckling genom att spegla den - något som alla, som använder läroplanen åldersadekvat kan erfara - är den inget valfritt inslag i undervisningskonsten, utan ett helt igenom konstituerande element. Trots detta behöver läroplanen modifieras, nämligen huvudsakligen av tre skäl: genom rummet, tiden och utvecklingen.

Varje skola står i ett kulturellt, geografiskt och politiskt rum. Detta verkar på läroplanen på liknande sätt som klassrummens färgangivelser utvecklades av Steiner på grund av en sådan "rums-"tillhörighet.

Varje skola står också i en tidsström. Varje region eller land har sin historia, som belyser världshistorien utifrån sin utsiktspunkt. Också det måste sätta spår i läroplanen.

Varje skola står i något slags förhållande till fordringarna hos den offentlighet som har ansvar för bildningen. Denna försöker i högre eller lägre grad utöva inflytande på läroplansområdet.

Exempel på ovanstående: Hur ser sjunde skolårets historieundervisning ut i ickeuropeiska länder? Hur ser berättelsestoffet ut? Är det till exempel möjligt att ersätta den nordiska mytologins utvecklingsriktning med landets eller kulturens egna myter, utan att den pedagogiska verkan som den ursprungliga myten kan upplevas ha, går förlorad? Hur måste undervisningen i främmande språk ändras i multi-etniska länder där det kanske redan talas fyra språk? Det är ett område med stor dynamik och rörelse, och ändå är Rudolf Steiners ursprungliga angivelser måttstocken för förståelsen genom sina verkningar. I många länder finns tvingande myndigheter som påverkar läroplanen, i regel med pålagor som inte bygger på barnens utveckling utan endast på vad staten anser förnuftigt. (Till exempel genom mångfaldiga varianter av "för tidig" akademisk undervisning i en ålder då det enligt vår utvecklingsuppfattning är för tidigt.)

Det säger en del om en skola hur den förhåller sig till detta trefaldiga spänningsfält. Lyckas den vara kreativ och skapa en fruktbar samsyn mellan möjligheter och ideal?

Bevaras bilden av barnets utveckling, speglad och befordrad genom läroplanen?

Dessa frågor måste beaktas.

Förhållandet mellan lärare och elev och förhållandet till världen

Barns utveckling och lärande i skolan förverkligar sig i ett förtroendeburet förhållande till läraren, till det omgivande rummet och i förnimmelsen av världen. Waldorfläraren bär ett särskilt ansvar för att gestalta detta förhållande på ett levande sätt.

I ungdomsåren förvandlar sig detta förhållande, för nu handlar det i allt umgänge och möte med världen genom ämnena om, att väcka elevernas egen omdömesförmåga, empati och självständiga handlande. Har facklärarna förutom sina ämneskunskaper även förmågan att möta den unga så, att hen upptäcker sina anspråk på sig själv och utvecklar modet att utforska sin biografi därefter? Väcker undervisningen frågor hos eleverna? Har eleverna långtråkigt i skolan eller visar de intresse för medmänniskorna och världen? Lever waldorfpedagogiken i gymnasieklasserna trots prestationskraven inför avslutningen?

Det konstnärliga. Den konstnärliga undervisningen.

Det tillhör Waldorfskolans målsättning att den åtminstone i pedagogiken försöker att bryta intellektualismens (inte intellektets) dominans, så att uppfostran åter kan få ha med livet att göra, och inte bara med intellektuell kunskap. Man har gjort rättvisa åt sin uppfostringsuppgift endast om de avgående eleverna har fått grunden lagd till mänsklighet genom ett starkt tänkande, kännande och viljande. Hur dessa förmågor ställer sig gentemot varandra avgör om människan kan gå sin egen väg.

Hennes självständighet påverkas av om och hur dessa förmågor integreras i människans jag.

Ett av de viktigaste instrumenten för detta är den konstnärliga undervisningen. Det är något som kan förstås på ett fyrfaldigt vis:

- 1) Läraren vårdar själv ett förhållande till någon konststart; han strävar efter att odla konstnärlighet i sitt eget väsen.
- 2) Han använder konstnärliga medel i sin undervisning (målning, teckning, recitation, musik och liknande).
- 3) Men hans undervisning är även i sig själv konstnärlig i betydelsen originell, bildartad och i "andning" med eleverna i sin tidsgestaltning. Detta är det egentligt väsentliga.
- 4) Slutligen bemödar sig läraren om att skapa en passande estetisk miljö i skolan, för den påverkar elevernas omedvetna stämning.

Vägen är målet, det vill säga det kan inte finnas ett färdigt resultat som heter "konstnärlig undervisning", för det skulle betyda att konsten "djupfrysas". Men det behövs ett synligt strävande i den riktningen.

Detta strävande kommer bland annat till uttryck i hur beroende lärarna är av färdigframställda metoder. Uppmärksamhet och hänsynstagande till dessa ting sker i en medvetenhetsprocess.

Därutöver måste man bedöma om det konstnärliga är använt som ett mål i sig eller får genom-
syras hela den pedagogiska grunden. Denna skillnad får allt större betydelse. Konst används på
många håll, inte bara i Waldorf-/Steinerskolan.

Formerna. Skolans och undervisningens gestaltning.

Vid Waldorfskolans grundande gav Steiner endast några få identitetsbildande former. De
grundar sig alla i människokunskapen och i skolans sociala uppdrag.

De är följande:

- 1) Åldershomogena grupper sammansatta av elever på olika prestationsnivåer. Klasser
ordnade efter ålder, inte efter förmåga.
- 2) *Därjämte* är ämnesspecifika nivågrupperingar möjliga.
- 3) Klassläraren som ledsagare över flera år.
- 4) Periodundervisning på morgonen. *Därefter* ämnesundervisning.
- 5) En förskola utan akademiska undervisningsmål.
- 6) Skolan som en helhet från förskola till vuxen ålder.
- 7) Individuell beledsagning av eleven inom klassgemenskapen.
- 8) Samundervisning (av pojkar och flickor)

För lärarna gäller följande "former".

- 1) Varje kollega är fullt medansvarig för skolan som helhet.
- 2) Genom regelbundna gemensamma pedagogiska konferenser uppdaterar man sig gäl-
lande skolans inre och yttre sammanhang. Detta blir en ständigt pågående fortbildning
för lärarskapet.
- 3) Man lämnar inte ifrån sig ledningen av skolan. (Skolan styrs inte utifrån)
- 4) Föräldrar och lärare bildar en ansvarsgemenskap för skolan.
- 5) Lärarna söker och finner former för kvalitetsutveckling.
- 6) Varje lärare ansvarar för sin undervisning på grundval av människokunskapen, förhål-
landet till eleverna och sina sociala och ämnes-kompetenser.

Existensberättigande. Företagets hälsotillstånd.

Varje skolinitiativ behöver utveckling och tillväxt. Det är förståeligt att ett initiativ som är (för)
litet en dag måste fråga sig om det kan göra rätt för sitt pedagogiska och samhällliga uppdrag.
Om grundskolan växer organiskt dyker frågan om gymnasium upp. Många skolor har – av be-
grifliga skäl – en tendens att grunda ett gymnasium för tidigt. Ofta drar det med sig en exis-
tentiell kris som i sin tur kan hota skolan som helhet.

Lyckas skolan på något vis frambringa en sund jämvikt mellan utveckling och tillväxt, så att
den pedagogiska verksamheten förblir intakt? I hur hög grad har skolan en inbyggd tendens
till återkommande kriser, eller är den kroniskt i kris? Kriser *måste* inte vara beståndsdel av en
skola.

Motsvarande gäller för skolans ekonomi. Antingen speglar den skolans "hälsotillstånd", eller så är den mycket mottaglig för fluktuationer, vare sig de kommer utifrån eller inifrån. Har skolan en någorlunda stabil finansiell grund? Eller behöver den hjälp på detta område?

Samlivet: sociala aspekter.

Grunden för Waldorf-/Steinerskolor är det mänskliga samlivet. Föräldrar möter människor i skolan, inte funktionärer. All samverkan och samarbete står i mänsklighetens och människovärdets tecken.

Här kan viktiga samarbetsformer mellan lärare och föräldrar och andra intresserade utvecklas. Personlig och institutionell makt ska inte vara bestämmande. I alla skolledningsprocesser – utåt som inåt – strävas efter transparens och begriplighet. Förmedlingen av beslut sker också på detta vis. En stor del av skolans "goodwill" skapas genom kvaliteter av detta slag. Frågan är om denna "goodwill" kan förnimmas i skolans periferi, om den är en del av skolans utstrålning.

Kontakterna mellan lärare och föräldrar (föräldramöten, frågestunder, rådgivning, elevsamtal) kräver största möjliga omsorg från lärarens sida – alltid betraktat från det allmänmänniskligas synvinkel.

Om en sådan strävan kan förnimmas hos en skola kan den även få namn om sig att vara en inrättning som är medveten om sitt sociala ansvar.

Skolledning

Mot bakgrund av den samtidigt med Waldorfskolan framträdande tregreningsrörelsen uppmanade Rudolf Steiner kollegorna att själva ta hand om ledningen av sin skola. Vad betyder det? Att leda sin skola innebär att undan för undan allt tydligare bli medveten om Waldorfskolans uppdrag och mission och ständigt arbeta på den. Detta kan bara vara möjligt genom ett gemensamt studium av pedagogikens antroposofiska grunder. Skolledningen härstammar alltså ur Waldorfskolans enande ande, som uppstår i och med att kollegor och föräldrar arbetar sig in i grunderna och ständigt fördjupar sin kunskap om dessa.

På dessa grunder kan sedan skolledning, gestaltning av organisationen, ekonomin, förvaltningen etc. genomföras på mångfaldigaste vis. Den gamla principen om "självförvaltning" (i betydelsen att alla gör allt) fungerar inte längre i många skolor utan blir för det mesta ersatt med olika varianter av delegering av arbete och ansvar – hela tiden med sikte på samförstånd med skolans mission och mellan deltagande människor.

På vilket sätt skolan organiserar sig i ledningsfrågorna, om den söker skapa ett sammanhang eller om ledningen över huvud taget inte mer hör till skolverksamheten, det blir en del av omvärldsbilden.

Avslutande anmärkningar

För att sammanfatta vad som här har skisserats kan man säga att en waldorf-/Steinerskola är en skola där majoriteten av lärarna lever av den inspirerande anden – anden som tänder gnistor i dem. Denna gör det tunga lätt, det omöjliga möjligt och lyser upp det dunkla.

Inledande anmärkning

Med waldorf”inspirerade” skolor kan man mena olika skolformer:

- ✚ Man kan mena en bestående mainstreamskola, som vill använda element från waldorf/Steinerskolor.
- ✚ Man kan mena nya skolor som arbetar mot att inom den närmaste framtiden bli erkända som waldorfskolor, men som behöver ytterligare tid innan detta mål är nått.
- ✚ Man kan mena skolor som vill realisera så mycket som möjligt av waldorf/Steinerpedagogik, men som befinner sig i en rättslig eller religiös eller kulturell kontext som bara möjliggör detta i en begränsad omfattning.
- ✚ Man kan mena skolor som använder waldorf/Steinerpedagogik inom ett statligt undervisningsväsen, så långt detta är möjligt inom det bestående systemet.

Sedan finns det skolformer av annat slag där man också strävar att förverkliga waldorf/Steinerpedagogik:

- ✚ Det är mycket små, helt ’fria’ skolor som man kan stöta på i anslutning till jordbruksverksamheter.
- ✚ Dit hör de snabbt växande ”Home-Schools”. Här måste man skilja mellan ”Home-Schools” som är förberedande till en reguljär skola och sådana som vill förbli ”Home-Schools”, då man avvisar alla andra skolformer.

Hos dessa skolor stöter man på olika waldorfelement:

- ✚ Man har berättelsestoff
- ✚ Man musicerar
- ✚ Man undervisar i periodform och tillverkar periodhäften
- ✚ En klasslärare ger undervisningen
- ✚ Man använder läroplanen
- ✚ Man praktiserar en hygienisk timplan
- ✚ Man har eurytmiundervisning
- ✚ Man har (ytterligare) främmande språk
- ✚ Man målar och övar formteckning systematiskt
- ✚ Lärarna träffas i pedagogiska konferenser veckovis
- ✚ Läraretiken som den framställts ovan eftersträvas
- ✚ Lärarna deltar i fortbildningskurser för waldorflärare
- ✚ Man fördjupar sig i antropologin som är grunder för waldorfskolan (antroposofin)

När man ska bilda omdömet om en skola ska kunna betecknas som waldorfinspirerad beror detta av hur många av dessa element som finns och till vilken kvalitet.

Förhållandet till de erkända waldorfskolorna

Det är viktigt att dessa skolor varseblives som skolor som strävar efter waldorfpedagogik och att de erkänns som sådana. Man kan tänka sig en andra skollista där man sammanfattar waldorfinspirerade skolor.

Avslutande anmärkning

Man bör undvika att göra dessa olika skolformer osynliga vad gäller deras strävan efter en uppfostringskonst. Om fortfarande Steiners uttalande gäller, att antroposofin aldrig får skiljas från dess initiator, finns här en viktig uppgift: att varsebli dessa skolformer som skolor som strävar efter waldorfpedagogik och som genom denna varseblivning ges ett existensberättigande. I denna mening handlar det då om en andra ström av skolformer bredvid de typiska och som sådana erkända waldorf/Steinerskolor.

På det sättet kan ett fruktbart pedagogiskt Mesopotamien uppstå.

Ovanstående formulerades av den Internationella Konferensen för waldorf/Steinerskolor (Haager Kreis) den 14 november 2014 i Harduf, Israel

Den Internationella Konferensen för waldorf/Steinerskolor (Haager Kreis) kan kontaktas genom:

Pädagogische Sektion am Goetheanum

Postfach 1

CH-4143 Dornach

Tel: 0041 (0)61 706 43 15

E-mail: paed.sektion@goetheanum.ch